

II

A vastag falba épített ablakokon át kékes színű derengés lopakodott be a tágas, nagy szobába s kerülgette a mennyezeten függő petróleumlámpa sárgás lángját.

Egy kakas veszettül hajnalt kukorékolt.

Künn mintha alábbhagyott volna a szél.

Mártonffy Elek nagyságos urat, akit némelyek még ma is „mélcásnak” tiszteltek az öregebb falusiak közül, egyre szurkálta a türelmetlenség.

– A fene várja ő ket! Add ide, lányom, azt a pálinkásüveget, mi ördög s pokol!

Erzsike kényszeredetten emelkedett föl a szoba közepén vaskosan terpeszkedő tölgyfaasztal mellől, amelynek ügyes kézzel faragott mintái nem érvényesülhettek, mert a nagy hímzett terítő rojtos szélei a pádimentumig csüngtek.

A leány korán kelt. Alig hallotta meg az apja szöszmötölését, máris talpra ugrott, szaladt a mosdótálhoz, az este előkészített vízhez, hogy kimossa szeméből az álmot.

A korai fölkelést megszokta a zárdában, szeme már hajnalban fölpattant. Különben egyáltalán nem érdekelte a hajtóvadászat, s legszívesebben elrejtőzött volna a városi urak előtt, akiket az apja egyre inkább fogyatkozó türellemmel lesett. Ám a vendégjárás, a körülötte támadó mozgás mégis némi izgalommal töltötte el.

Maga vetette föl az ágyakat, aztán vette a hímzését, s leült az asztal mellé, kétrét görnyedve öltögetett, s ujjja begyével olykor végigsimított a munkába vett mellény vörös bársonyán. Amikor fölállt az asztaltól, hogy a pálinkásüveget rejtő barna kredencig lépjen, selyemszálakat szedegetett le karcsú szabású ruhájáról.

Szó nélkül nyitotta ki a kredencajtót, vette ki s nyújtotta át apjának a csordultig tele üveget. Mozdulataiban volt valami kötelességszerű.

Egyszer kemény leckét kapott az üveg miatt. Azóta, ha sürgeti az öreg, nem ellenkezik, nem tesz megjegyzést, elhallgatja a rosszallását.

Akkor történt, amikor egy nyár eleji napon, hosszú távollét után, hazaérkezett Svájcából, abból a zárdából, ahol a rokonok segítségével nevelkedett. Az első, ami már hazaérkezése napján megdöbbenette, az apja olthatatlan alkoholszomja volt. Már ötödször bökte oda neki az öreg, hogy: „Add csak ide azt az üveget, édes lányom, mi ördög s pokol” – amikor Erzsike megcsóválta a fejét, s kényszeredetten megjegyezte:

– De apám, mire való ilyen sokat? S ilyen gyakran! Tönkreteszi az egészségét! Már látszik a mozdulatain s érződik a beszédjén, hogy...

Nem fejezhette be a mondatot, Mártonffy úrnak agyára szaladt a vér, szeme fenyegetőleg kidülledt, a literes üveget hirtelen mozdulattal a falhoz vágta, és üvöltésben tört ki:

– Hagyd abba! Azonnal fejezd be! Te akarod oktatni az apádat, te gyermek! Tudod is te, hogy mi az élet!? A pálinka... Ott a zárdában... Az anyád... Te... Te...

Mondatai értelmetlen dadogásba bicsaklottak. Csak később lehetett megsejteni szavai értelmét:

– Persze, az anyád uszított rám! A pokolba is! Majd adok én nektek összeesküvést!

Akkor még nem sejtette Erzsike, hogy miféle összeesküvést emleget az apja. De leszokott arról, hogy megjegyzéseket tegyen. Úgy élt s úgy cselekedett körülötte, legtöbbször szótlantul, mintha csak mozgó árnyék volna. Nem ellenkezett, amikor Mártonffy úr az üveget követelte. Ez pedig a napnak minden órájában előfordult kétszer-háromszor, mindaddig, míg az öreg szemhéjai elnehezedtek, laposakat pislogott, majd elnyomta az álom.

De mindig, amikor kénytelen volt a kredenchez lépni, halk fohász rebbent el kissé duzzadt, makacs ajkáról: „Ó, szeplőtlen Szűz! Ó, irgalmas Szűz...” Elszörnyedő csodálkozással és félelemmel vegyes szánakozással fordította el szőke fejét, valahányszor az apja szájához emelte a dísztelen zöld üveget.

Hiszen amióta az eszét tudja, az apja mindig is erősen vonzódott az alkoholhoz. De talán mégsem süllyedt bele régebben ennyire. S főleg: nem verte le lábáról a mámor olyan gyorsan, mint mostanában.

Ha visszagondolt gyermekkorára – ez pedig gyakorta megtörtént napestig tartó, zilált merengései közt –, harsogó kacagású, széles mozdulatú, zajos kedvű férfiak lila-eres arca és hűséges tekintetű, könnyen duzzogó asszonykák villanó szeme sorakozott az emlékezetében. Felbukkantak és továtűntek, mintha a szél játszadozott volna velük.

Mámoros éjszakák, hajnal felé bömböléssé durvuló énekszó, pohártörések, falakat rengető harsány ordibálások, – hogy is lehetne az ilyesmit elfelejteni?

Apja túlitta az egész társaságot. Egyszer, a háború vége felé a hozzájuk beszállásolt huszártisztek már az asztal alatt heverték maguktehetetlen, amikor Mártonffy úr férfias erőben, szinte büszkén és diadalmasan trónolt még az asztal mellett, a tenyéryi borfoltokat bámulva a fehér damasztabroszon. Tekintetét győzelmesen hordozta szét a sokféle színben csillogó, félig tele vagy egészen üres poharakon...

Rossz emlékek; ma már borzongva gondolt vissza rájuk Erzsike. Az apja nagyot zuhant azóta. Félt tőle és irtózott, és fájdalmas sajnálkozással nézegette olykor, titokban, a valaha élénk és kedélyes, most meg annyira elványadt arcot, az akaratnélküli tekintetet, mely hajdan eleven parázsként izzott.

Lábszárain megtrottyosodott a bricsesz nadrág, pedig egykor úgy feszült rajta, mintha ráöntötték volna. Bezzeg lármázni, kiabálni, rekedtesen harsogni még mindig képes. Hangja megmaradt, legfennebb a mértéktelenül fogyasztott erős alkohol fátyolosította el kissé.

Mit tudhatta a leány, hogy hol, milyen ütésekert kapott ez az egykor féktelen erejű élet. Tizennyolcban, amikor bomlott a front Európa minden arcvonalán, s a falu szégyenei (a „csőcselék” – ahogy Mártonffy nevezte ő ket) megtámadták az udvarházat, s itt-ott lerombolták a kerítést, agyonverték a haragos kutyákat, majd berontottak a kastélyba. (Hát kastély ez a gróf Telekiéhez képest?) A ház gazdája, családjával együtt, a konyha felőli mellék-

kijáraton menekült el azon a vészhozó éjszakán, s kint a határban, egy kalyibában húzta meg magát. Mártonffy kétcsovű vadászpuskájával egész éjszaka őrt állt, s néha még bele is durrantott az őszi sötétségbe...

Aztán, ahogy a birtokát szétszabdalták! Ott már az azelőtt hangoskodó napszámosoknak kuss volt: nem üthették bele az orrukat, mert a földosztás gyeplőjét módosabb gazdák ragadták magukhoz. Amit a szegényeknek kiosztottak, pár év leforgása alatt azt is maguk vásárolták föl potom áron. Akkora volt a zűrzavar a birtok körül, hogy maga Mártonffy sem tudta, kire haragudjék, ki torjának fenje a kést, kit fenyegetsen, ijesztgessen. Leginkább persze a szomszéd falu plébánosának, Bajko Tihamér tisztelendő úrnak az eljárása bősztette föl. A plébános sürgette ki a hatóságnál, hogy a Mártonffy-birtokból az ottani görög katolikus egyház részére is kihalítsanak egy jókora darabot, míg a jegyző az állami rezervához ragaszkodott, s hajba is kapott a plébánossal. De végül nagyot ittak, s fehér asztal mellett kibékültek.

A római katolikus plébános eljárásában az egyház bosszúját látta, amiért annak idején, a házasságkötéskor, nem volt hajlandó reverzálist adni, csak abba egyezett bele, hogy a születendő leánygyermek anyjuk vallását kövessék...

No, mindegy, egye meg a fene, legjobb, ha dőjti magába az alkoholt, mert akkor minden rózsaszín köddé változik előtte. Híres pálinka ez. Emlegetik az egész megyében, – már persze a jobb társaságokban. Antal báró szokta mondogatni, kissé raccsolva, mintha félne egészen kinyitni a száját, hogy szikrát hány tőle az ember szeme.

Már akkoriban, főszolgabíró korában is ilyen pálinkát főztek Mártonffy úr háztartásában, amikor a járás kiskirályaként sem sokat törődött a birtokaival. Lefoglalták a közügyek, no meg a zajos társasági élet, a vadászatok, estélyek, névnapi dáridók meg a főispán úr kitüntető vendégeskedései. (Csak gyanította, hogy ő méltósága megtisztelő barátsága, mely a tegeződésig melegedett, talán inkább az ő mindig vidám s hangosan nevetgélő feleségének szól.)

Véeres szemével a falon függő vén ingaórára pillantott. A mély csöndben élesen kiütközött az óra ketyegését

kísérő halk nyikorgás, az olajozatlan kerekek erőlködése. Ennek ellenére, meg kell adni, az időt pontosan méri. Sokkal pontosabban, mint azok a városi urak, akiknek érkezését várta.

Ha nagyon megkésnek, elrontják az egész hajtóvadászatot.

– Fene essék az inukba! Mi történhetett velük? Elakadt volna a szán a hófúvásban? De ha nem tetszik nekik jönni, majd isznak hideg pálinkát! – nevetett, és dörzsölgette a kezét. – Egyáltalán, az a Deák vajon kiment elébük? Lehet, hogy nem akarózott neki fölkelni!

Deák ügyvéd úr... Dr. Deák Attila...

A jogtudományok alacsony termetű s éppen ezért mindig igen peckesen lépegető doktora horgas, előreugró orrával s kopasz feje búbjával azokra a keselyűkre emlékeztette, amelyeket városi középiskolák múzeumaiban ki-tömve látott.

Az ügyvéd nem sokkal a háború zűrzavara után helyezte át irodáját a községbe. Egyesek csodálkoztak: mért költözködik egy ügyvéd városról falura, amikor ott jól bevezetett irodája volt? Igaz, abban az időben gomba módra szaporodtak városon az ügyvédi irodák. Sok volt a per, nagy jövedelemmel kecsegtetett az ügyvédi foglalkozás. Konkurenciája tehát bőven akadt Deák doktornak. De nem olyan embernek ismerték őt a régi pereskedők, aki megfutamodik egy kis versengés elől, mégha ádáz és könyörtelen harccá fajul is a klienshalászat. Nem, Deák ügyvéd urat egész más lehetőségek csábították ebbe az elmaradott, szegényes, hegyek között tengődő falusi világba.

A különböző pénzüzeteknél és magánál a bíróságnál kiépített igen jó kapcsolatai révén idejében megorrintotta, hogy búzlik valami az egykori kiterjedt Mártonffy-birtok körül. Fölkerekedett hát – mint keselyű a dögszagra –, s fészket vert az oszlásnak induló hulla közelében...

Radu Silvestru, a másik ügyvéd, egy erősen dús hajjú, szúrós szemű barna férfi, csak évekkal Deák fészekrakása után ütötte föl itt a tanyáját. Már az első héten vizitelt egymásnál a két ügyvéd. „Kolléga úr, tartsunk össze, mert ha nem dolgozunk kéz a kézben, mindketten nyakunkba

akaszthatjuk a koldustarisznyát” – ez volt a jelszó, amelyet első ismerkedésük óta buzgón hangoztattak maguk között. Irodájuk a főutca derekán szinte farkasszemet nézett egymással, egyik a belső, másik a külső soron. Bár az ablakok ferde egymásra tekingetésében volt valami éberség s örökös résenállás is.

Radu kisebb szívességeket tett kollégájának a hatóságoknál. A falusi pereskedők jó részének, bár azok Deák ügyfelei voltak, Radu egyengette a dolgait. Ha pedig a két peres fél közül az egyik Deákot, a másik meg Radut választotta, a két ügyvéd esténként összeült, s előre kidolgozták a bíróságon követendő taktikát közmegegyezéssel, hogy az anyagilag legjobban konveniáljon.

Hanem mindketten sóvár pillantásokat vetettek a Mártonffy-udvar felé, a töredezett vakolatú, duplafedelű nagy házra meg a düledező kerítésekre...

Rengeteg gond és baj járt a megmaradt földekkel. A tizennyolcas események, amint azt Mártonffy úr baráti körben gyakran kifejtette, „megmételtyezték a cselédeket”, alig akadt köztük olyan, akiben megbízhatott volna.

A nagy, rideg szobában, ahol a házigazda a vendégek késésén türelmetlenkedett, a sarokban hatalmas, régi zongora állt, mint valami fekete őszállat. A forradalom idején az is elvesztette a hangját. Nem veri már senki a billentyűit. Sohasem vetődött a vidékre zongorahangoló; a város messzire esik innen, legalább negyven kilométernyire. Gépkocsi be se tud hatolni a hegyek közé a rossz, göröngyös utakon. Maréknyi eső pillanatok alatt akkora sárt kavart a kövezetlen, agyagos utakra, hogy hetekig, sőt néha hónapokig elakad rajtuk a forgalom. Télen pedig, amikor lefagy az ő szi sár, a hó hamarosan eltorlaszolja a Várhegy lábánál lévő kijáratot.

A városi urak közül mostanság egyedül a tanfelügyelő látogat el ide rendszeresen évente kétszer-háromszor, persze, ha kedvező az időjárás. Téli időben néha más városi urak is be-beütik magukat Mártonffyhoz, ahol jól lehet szórakozni, vadászni, utána nagyot enni s hajnalig ürítgetni a poharakat.

Ilyesmire mindig tárt ajtók várták a vendéget...

Amióta az egyik belügyminisztériumi vezérigazgatónak valamiféle protezsáltja (állítólag távoli atyjafia) került

jegyzőként a községi közigazgatás élére, Junca Dănilă, a csizmás primpretor, a jelenlegi főszolgabíró sem tartja érdemesnek kitérni a községbe ellenőrző körútjain. A magyarázat kézenfekvő: a nagyhangú és mindig szigorút játszó Junca jónak látja nem nagyon ellenőrizgetni olyan alárendeltjét, akinek kapcsolatai a legfelsőbb belügyminiszteri körökig nyúlnak...

A főszolgabíró látogatásainak ritkulását szívből fájalta Mártonffy úr. Jó fiú Junca, szereti a bort, a vidám anekdotákat, biztos kezű célzó a vadászatokon.

Erős vagy erősen havas időjárás alkalmával még a községi küldönc is beszünteti gyalogútjait, Egyébként hetenként egyszer szokott elbandukolni a postahivatalba, tizenöt kilométernyire innen, a vasút mellett fekvő nagyobb községbe, ahol a postahivatalon kívül körorvos is székel, s gyógyszerár is van. Gyakrabban megtenni a hosszú, fárasztó gyalogutat nem érdemes. Mindössze a jegyzőségnek vagy az iskolának, esetleg a református papnak ha érkezik holmi küldeménye.

No persze, olykor Mártonffyt is megkeresi egy-egy sűrű pecsétes, kék borítékos levél. Rendszerint bankfelszólítások. Sokféle csinált adósságokat, s a pénzügyintézetek mindegyre küldözgetik a figyelmeztetést a váltók lejártáról. Az ilyen leveleket az öregúr rendszerint csak éppen felbontja, átfutja a rideg sorokat, s már küldi is tovább, le Deák ügyvéd úr irodájába.

Csak tegnap érkezett meg a Vidékfejlesztő Hitelszövetkezet felszólítása is. Lehetetlent követelnek: három nap leforgása alatt szurkoljon le nem kevesebb, mint negyvenezer lejt! A múltkori kamatot s azelőtt még néhány lejártkor az esedékes törlesztéssel együtt hozzáírták az eredeti kölcsönhöz. Most aztán fojtogatják a gondok. A felszólításban burkolt fenyegetés érződött, amit azonban csak Deák ügyvéd úr olvasott ki, és enyhén elmosolyodott a cégvezető ravasz stílusán.

Újabb alkalom ügyvédi utazgatásokra a Mártonffy birtok érdekében, s ezekért olyan napidíjakat számított föl, amelyek alaposan megborsozták a kamatot. Nem ellenőrizte senki.

Mártonffy dohogott a bankra, átkozta az ügynököt, aki rábeszélte a traktor és a vetőgép megvásárlására. (Rá-

adásul az egyik sógorát is elhelyezte az új traktoron, gépésznek.) A gépek miatt vette föl a legutóbbi óriás kölcsönt, hatalmas kamatra, még 1928-ban. Azóta vergődik a pénzintézet karmai közt. Nem komoly és megbízható pénzemberek, hanem közönséges uzsorások markában. Azt sem tudta már, mennyi a tulajdonképpeni kölcsönösszeg s mennyi a kamat. Nem jegyzett föl magának soha semmit. Rábízta az ügyvédre.

Deák Attila máskor ügyesen elintézte a dolgokat, s elhárította Mártonffy Elek feje fölül a fenyegetően gyülekező villámokat. Jó összeköttetései voltak a bankoknál. Persze, nem ez volt az egyetlen adóssága Mártonffynak. Hol innen, hol onnan szorongatták. S mintha a bankok is titkos kapcsolatban álltak volna egymással: ha az egyik idegeskedett és sürgetett, nyomban kezdte a többi is.

Pár évre rá, hogy a nagyösszegű kölcsönt fölvette, egyes bankok lehúzták a redőnyeiket, tekintélyes régi kereskedők csődöt jelentettek, gyárak dudája némult el örökre, a gabonának hirtelen leesett az ára. Valóságos özönvíz szakadt a hegyek közt lapító kis falvakra is. Egyik évről a másikra tengerré dagadt a nyomorúság. Felbátorodtak újra a falubeli napszámosok is, s mind hangosabban követelték Mártonffytól az elmaradt béreket...

Bizony, volt miért dörzsölgetnie a homlokát a kastély urának. Minden oka megvolt rá, hogy szilaj erejű pálinkával ringassa kődbe az öntudatát...

De mi történhetett, hogy nem érkeztek meg a vadász-cimborák? Fejszés Gyula, Junca Dănilă. Meggondolták volna a dolgot, s hirtelen egyéb, „előre nem látott” elfoglaltságuk akadt?

Vagy talán még menet elakadt a vasúti állomásra elébük küldött szán? Elképzelte Deákot, amint szuszogva s méltatlankodva úszik a hóban. Elmosolyodott...

Kár, mindenképpen kár! Nem lett volna szabad elszalasztani a kora reggeli órákat. A rókák ilyenkor dugják ki szimatoló orrukat s indulnak eleség után.

Megint a traktor berrent meg a gondolatai között. Azért állt rá a vásárra, mert az azelőtti esztendőben is húsz hold szántója maradt töretlenül. A parasztok megkutyálták magukat, s nem voltak hajlandók beállni az ő szántásba. Vajon kik szítják a tüzet, az elégedetlenséget?

Ezeket kellene kiirtani a faluból, megfélemezni a bolsevista propagandát, s akkor minden rendbe jönne. De hát Junca is csak ígéretet, fogadkozik, s hiába küldi a csendőreit.

Hirtelen másfelé kanyarodtak a gondolatai. Egyetlen gyermekére, Erzsikére esett a tekintete.

Annak idején mintha nem is az ő leánya érkezett volna haza a svájci zárdából. Idegen lett. Micsoda gyermeket neveltek neki: nem érdekli egyéb, csak a kézimunka meg az imádkozás. Ebben is a plébános praktikáját sejtette. A plébános tüzelte az asszonyt, amikor tűzvíz külföldre küldte Erzsikét.

Na, majd leszámol ő azzal a fekete csuhás kísértettel, aki lépten-nyomon beleavatkozik a család ügyeibe! Bezeg mostanában a lábát se meri betenni az udvarba!...

Forrt a kálvinista ősök sűrű vére Mártonffy úrban...

*

Mártonffy Elek fölkapta a fejét:

– Veszek neked egy lovat a szentgyörgynapi vásáron. Szépet! Egy hófehér, tiszta állatot! Meg kell tanulnod lovagolni! – és reszkető kezével puhán megsimogatta a leány szőke fejét.

Erzsike a gyöngéd szavakra nekibátorodott:

– Tegnap nálunk járt egy úr – mondta.

– Nofene! – Mártonffy mesterkéltséggel meglepetést színel.

– Igen. És...

Apja nevetve közbevágott:

– És megkérte a kezedet, mi?

Erzsike elpirult, s még mélyebbre hajtotta a fejét.

– Ó, dehogyan...

– Kérheti! Nem adjuk! Nem bizony, mi ördög s pokol!

A leány zavara nőttön-nőtt, úgy érezte, már a haja is lángol.

– De apu, igazán, ne tessék bosszantani.

– Mit? Talán hozzá akarsz menni? Azt nem! Van még időd. Válogatni kell, lányom, megnézni tetőtől talpig, kívülről-belülről az illetőt.

Durcás vállrándítás, duzzogó ajkak, szemrehányó pillantás...

– Nem kérte meg senki a kezemet. A házasság szentségéből különben nem szabad gúnyt űzni. Az bűn! – oktatatta ki az önnön tekintetének ködfátyola mögül előmosolygó apját. Szeme a régen nem festett, szürke mennyezet felé fordult:

– Egyáltalán nem szándéksom férjhez menni. Megmaradok magamnak, azzal, akivel eljegyeztem magam: Vele – nézett le a mellén csüngő aranykeresztre.

Mártonffy megdöbbsent. A megütközés riadtan ült ki kékeres arcára.

Ezzel a leánnyal nem lehet egy kedélyes szót váltani. Végzetesen megfertőzték a jó hírű zárda falai közt, hogy ott ette volna meg a fene azt is, akinek eszébe jutottak azok a jégarcú szentek!

Homlokán összerándult a bőr; megrendülten meredt a leányára. De nem akarta fölvenni a neki dobott kesztyűt, inkább visszakanyarította a beszélgetést eredeti kerékvágásába:

– Hogy? Itt járt nálunk egy úr, egy valóságos úr, öt vagy hét vagy esetleg kilenc ágú koronával a homlokán, és nem kérte meg a kezemet? Tyű, a ponciusát! – kedélyeskedett. – Szerencséje az illetőnek, hogy épp vadászni voltam. Különben keresztül lövöm, mint egy kutyát! Mint egy kóbor kutyát, érted-e? Méghogy errefelé jár egy férfi, és nem kéri meg a leányom kezét?

Utolsó szavai ropogós nevetésbe fűltek. Ezekben a reggeli órákban még friss volt, vidám és kedélyeskedő.

Erzsike futólag arra gondolt, hogy apjában nagy színész veszett el.

– Nem volt partiképes az illető – fordított ő is a tréfa felé.

– Nofene! Mi ördög s pokol!

– Egy ügynök volt. Afféle vigéc. Remélem, nem kívánja vőnek.

Mártonffy hangja megváltozott, arcára mesterkélt komolyság borult.

– No, annak nem adlak. Vigécnek nem. Arról szó sem lehet.

Heccelődni próbált, dörzsölgette a kezét.

– Könyveket kínált – mondta a leány.

– Már azt hittem, valamiféle csempészett szövetet.

– Nem. Ez kivételesen könyvekben utazott – szölt Erzsike.

– Könyvekben? Na, az valamiféle csodabogár lehetett.

– Nem kérdeztem, hogy ki volt.

Főlölesleges is az efféle; ki ne tudná, hogy könyvárusításra, újságok terjesztésére rendszerint az állásukból szélnek eresztett, nagycsaládú tanítók vetemednek. Vagy félbemaradt diákok, akiknek nem sikerült megbirkózni az érettségi vizsga szörnyetegével, anyagi lehetőségek híján egyetemi tanulmányaikat félbenhagyó bölcsészhallgatók.

Jól ismerte ő ket Mártonffy. Megette a fene. Legyintett elhárítólag:

– Akkor égesse el a könyveit, a bolond.

– Pedig rendelni szerettem volna. Megígérte, hogy visszajön.

A bekerítő mozdulat nem sikerült. Az öreg hallani sem akart a lánya szándékáról. Erzsike nem is emlékezett, hogy valaha is könyvet látott volna az apja kezében. Mártonffynak voltak ilyen megdönthetetlen érvei:

– A csodába! Pénzt adni azért a hitvány papirosért? Még ha tiszta papiros volna. De tönkreteszik a nyomdafestékkal, hogy ne használhassa az ember.

Szinte hihetetlennek tűntek Erzsikének a mondatok. Sohase tudta biztosan: ugratja-e ő t az apja vagy valóban hiszi is, amit mond.

– Lovat veszek neked! Azt! Lovat! Tűzbe azokkal az átkozott könyvekkel! Azok döntik romlásba az emberiséget. A ló, az nyerít, kapál a patájával, és száguld, ha jól oldalába nyomod a sarkad! Az igen! Ahogy lobog a sörénye! Aj... A ló, az ló!

A leány dermedten hallgatott. Nem először éleződik ki a szó közte és az apja között. Félt, szinte irtózott az apja dermedten semmibe meredő ködös tekintetétől.

– Hajh, szegény anyád... Hogy tudott ő valamikor lovagolni!

Aztán mintha a hajdani időkben kalandozó képzeletétől akarna menekülni, összerázkódott, fejét erélyesen felütötte:

– Szaladj, hozz egy lábast, hadd gyújtsam meg ezt a pálinkát! Az égetett szilvórium az igazi!

Nem! Ellenáll és nem mozdul, nem hozza a lábast! – lázadozott a leány, s makacsul összeszorította a fogait. De csak gondolta, mert nem volt ereje ülve maradni. Fölállt és indult.

A tágas lakás hideg szobáinak valamely rejtekéből most váratlanul benyitott az asszony. Fekete, szinte kegyetlenül rideg szempár szúrt a Mártonffy arcába. Szempár, mely mintha külön élne, függetlenül a gazdájától. Az asszony feje barna kendőbe volt bugyolálva, s a kendő alól csak néhány megkeményedett, szigorú ránc dermedt elő: mély barázdák a száj két szélén.

Csontos, inas, száraz bőrű kezeit csípőjére illesztette, harcias állásba merevítette a testét:

– Ismét a pálinka? Mikor akar már józan lenni ebben az életben, legalább egy pillanatra, Elek, az isten szerelméért!

A férfi szintén kihúzta magát. Tekintete üvegesen tapadt a felkiáltójelként előtte magasodó asszonyra. Olyan arcot vágott, mint aki nem hisz a fülének és a szemének.

Mártonffyné nem törődött vele. Mintha a végzet vasos könyvéből olvasná, sorolta férje bűneit:

– Legyen tekintettel a birtokra. Minden szétfolyik, elúszik, mert maga kótyagos fejjel, szesztes állapotban rendezti az ügyeit. Teljesen ráhagyta magát Deákra, az ügyvédre.

Az öreg fűjt:

– Deákot ne bánts! Az én emberem!

– Jó, jó, a maga embere. De mit kezd a bankkal? Hiába rejtette el a levelet, olvastam! Honnan szerez maga annyi pénzt három napon belül? – Szédült. Keskeny ajka, mely férjét a hervadó őszi virágokra emlékeztette, sírósan megrándult.

Felesége azok közé tartozott, akik fölött még éreztetni próbálta Mártonffy egykori zsarnokságát. Ő volt az egyedüli lény, akivel szemben semmi gátlása nem volt: ha

fejébe tolult a vére, zavartalanul ordított, néha valóságos vadállatként üvöltözött neki. Most se tudott egyébre gondolni, mint hogy a felesége kutatni merészt az ő levelei között.

Nyomoz utána! Titokban gyámság alatt tartja!

– Férfi dolga, a teremtésit! Ne törődjön maga vele! – kiáltotta.

De az erőteljes, rekedt hang sem fújhatta el a feketén eléje meredő élő vádat a szeme előtt. Ott állt szemrehányóan, keserűen.

– Még hogy ne törődjem vele? Maga egy szép napon örökre lehunyja a szemét, én meg az országútra kerülök a leánnyal. Férfi dolga! Az. Ezt tudja mondani. Ezzel mindent elintéz. De férfi lenni a sarkán, az nem tud!

Ez sok volt! Az asszony az utóbbi időben gyakran és kihívóan vetette a szemére: nem tud férfi lenni.

Előbb vörösre lobbant, aztán kékre, majd lilára sötétült az arca, és szeme dermedten duvadózott. Öklét izgágán lendítette a magasba.

– Kuss! Nem akarok szoknyát látni! Kifelé, kifelé innen az ördögbe! Mars ki a konyhába! Ott a fehérség helye!

Erzsike néma borzalommal nézte apját, ahogy parancsolóan kinyújtott kézzel mutatott az ajtóra...

Komédia! Naponta többször megisméltendő jelenet, némi helyzeti változásokkal. Valóságos színház. Persze az apja tehetségesebben játszik: ő a rátermettebb. Az anyjának most sarkon kellene fordulnia, gőgösen elvonulva. Így lenne igazi nagy jelenet. De az anyjának nincsen érzéke hozzá. Nem tágít. Végül a föltartott kar is lehatnyatlik, de a hang még éles, szemrehányó, fölháborodott:

– Átrágni harminc esztendőt az ember életéből! Ezt tette maga! – vetette oda a feleségének. – És harminc év alatt képtelen volt egy fiúgyermeket szülni! Hát ki tűrné ezt?

Csak erre fordult meg az asszony. Gyors léptekkel, hátravetett fejjel távozott, s olyan erővel csapta be maga után az ajtót, hogy garmadában omlott a vakolat a nyomában. Különbén az ajtófél mellett csupa repedés volt a fal a sok súlyos csapkodástól.

Igen, az anyja elrontotta a jelenetet. Akkor kellett volna sértődötni, tragikus léptekkel kivonulnia, amikor az apja ajtót mutatott neki. Kár... Tökéletes lett volna!

Erzsike hallgatag szemlélődése mögött lassanként fáradt cinizmus érlelődött...

Viharos jelenetek, ki-kirobbanó összecsapások közepe, szüntelen harcban teltek a napjai. Bár csak eleinte volt szörnyű, amíg megszokta. Apja és anyja valóban mintha csak szerepet játszanának. Pedig tudja, az anyja egészen más jövőt épített föl magának egykori álmaiban. Képzelt, kalandozó fantáziájú, romantikus lelkű lány volt valamikor, s rendkívül érzékeny az élet minden rezdülésével szemben. Amellett hallgatag és a gyámoltalanságig bátortalan, mint általában az ábrándozó és merengő lelkek.

Akárcsak ő, a leánya...

A hajdani pirulós, élénk fekete szemű Solymossy Lenke valaha egy daliás, bátor és erős férfiről ábrándozott. Az ő si Solymossy-kastély parkja nagy lombú, vastag törzsű fáival szinte ösztönözte az ilyen álmokat. A terebélyes fák alatt öröknek tűnő csend honolt. A lovak patáinak dobbanását elnyelte a főbejárathoz kanyargó homokos út...

Egyszer aztán betoppant az álomlovag, a délceg férfi. Amikor először pillantotta meg: lóháton ült, vadászpuskával a nyeregkápán, Mártonffy Elek, a fiatal szolgabíró. Késő ő sz volt, dudorászó szelek nyargalásztak a kopár völgyekben, s a nyúl, hátsó lábait nyaka közé szedve, fülét hátracsapva menekült a durrogató vadászok elöl.

Mártonffy az első vadászatán egy vadkant ejtett. Hosszú, irtózatos agyara volt a vadnak; amikor Lenke megpillantotta, félelem és iszonyat fogta el. Csodálat támadt benne a bátor férfi iránt.

Haj, de régen volt!

Ki képzelte volna akkor, hogy Mártonffy Elekből sohasem lesz államtitkár vagy legalább főispán a megye élén?

Rég megunta már a zajos nagy-házat Mártonffyné. Napestig a cselédekkel, napszámosokkal vesződött, csapkodta az ajtókat, süttött-főzött. Ha vendég érkezett a házhoz, sorsába belefásulva, önfeláldozóan hajtotta végre a

férje parancsait. De szeme közé csak igen ritkán tekinthetett idegen. Nem ült be a társaságba, s a szíve mélyén rejtett gyűlölettel hallgatta, ha néha egy-egy túlfűtött hangulatú férfivendég dalolni kezdett...

Felesége távozása után Mártonffy a falakkal zsörtölődött.

Mindig rikácsol! Akár egy vén varjú. Csak ráront az emberre azokkal a fene erkölcsi elveivel meg a sipító hangjával, hogy ökölbe szorul tőle a kezem. Ki tudja elviselni?

Bakancsos lábával gyapjú lábszárvédőben, vadászat-hoz öltözötten topogott, tett-vett a pálinkával töltött kis lábas körül.

– Tehetek én róla, ha késnek a vendégek? A szán még sötétben elindult. Talán a vonat akadt el. Eredj csak, lányom, nézz ki az ablakon.

Ő maga nem ért rá, elfoglalta a pálinkaégetés. A ceremónia némi ünnepélyességgel zajlott le: előbb két kocka cukrot ejtett nagy óvatosan az edénybe. Kanálhegynyi zsírt helyezett az ital felszínére, majd a kanalat megmerítve, betartotta a tűz lángja fölé, a nyitott kályhaajtón át. A szesz nyomban lángra gyúlt, s kékesen körülnyalta a kanalat. Aztán figyelmesen a lábához közelítette, belecseppintette, s lilás fénybe borult az alkohol egész felülete. Kéjes tűnődéssel kavargatta.

– Nem iszik ilyent maga a király se. Pedig ő is szereti a tüzes itókat. Ha inni akar, jöjjön el hozzám! Na, nem látsz semmit? Nem bukkant elő még a szán?

– Nem, semmit.

– Akkor hát dermedjenek meg a hidegben, hogy az ördög bújjék az inukba! Én iszom egyedül!

Az első poharat fenéig ürítette, torz fintort vágott hozzá, s szemét előntötte a könny. Hápogott valamit, majd szokásos köhögési rohama vette elő. Eléggé előrehaladott asztma kínozza. Nem törődött vele, orvost nem engedett közel magához. Szabó Mátyást se. Kopogtassa csak azokat, akik dögvóráson vannak! Az orvos s a halál egyazon úton jár – skandálta gyakran, nevetgélve.

Ahogy enyhült a köhögése, azt mondta:

– A hajtók is jöhetnek. Szólj Dudás Ferinek, szaladjon értük. Fene a bőrit a sok bűdös parasztjának, vir-

radatra itt kellett volna lenniök! Lusta dögök! Elaludtak! Majd kirázom én az álmot a szemükből!

A téli reggel lassan ébredezett. A vihar sokfelé ki-döntötte a kerítéseket. Lent, a kocsmával szemben egy sasfa a hídra zuhant. Mártonffyék istállója körül, ahol a fal fölfogta a hófúvást, néhány cserépszilánk hevert. A szél tépte le a csűr tetejéről. Hatalmas hóhegyek emelkedtek a kerítések tövében, s a hó eltemette a tegnap kivájt gyalogösvényeket. A majorság rikácsolt, lár-mázott az ólban.

Nyolc óra után valamivel a két párolgó szürke, éles csengőszóval, berobogott az udvarra. Szügyig gázoltak a lovak a hóban. A városi vendégek fölkészültek a téltre; hatalmas bundákban, fejükön tornyos báránybőr kucsmákkal, magasra túrt prémgallérral terebélyesedtek az ülésen, s alig tudtak lekászolódni. De még ilyen körültekintő fölkészüléssel sem játszhatták ki a kéreghasogató, kemény erdélyi telet. Lám, Fejszés méltóságos úr bozontos bajuszán jégcsimbókokká dermedt a lehelet, Deák ügyvéd úrnak valóságos kéreg képződött a hátán, egész úton azt suhogtatta a szél. Node, ez mind semmi! Bent a házban, a vastag falak közt, jó meleg várta ő ket. Deák szaporán dörzsölgette dermedt kezeit, tenyerébe fujkált. Mártonffy alaposan befűtött a kályhába. S várta ő ket a jó erős égetett szilvórium is. Szerencsájük volt az uraknak: még nem hűlt ki az ital.

Reggelire hideg kolbász, fagyott szalonna és tömlőben eltett őszi juhtúró került az asztalra.

Lábdobogások, nagy zaj, darabos mozgás, döngetés, kopogás, erős hangok verték föl a ház csöndjét. Mártonffyné csak megpillantotta az urakat a konyhaablakból, aztán kelletlen szájhúzással elfordította róluk a tekintét.

Annál kitörőbb lelkesedéssel üdvözölte ő ket a házigazda!

Fejszés ő méltósága magával cipelte új vadászfegyverét, s alig várta, hogy vendéglátójának a szeme megakadjon rajta. A puskát kérdésből cipelte magával, bár valóban megérdemelte a figyelmet. Díszesen faragott, finoman megmívelt tusa volt, három csöve, közülük az egyik golyóra szolgált, messzire hordó, keskeny nyílású.

– Ilyent csak a belgák tudnak készíteni, barátom. –
S máris csattogtatta a závarzatot. Betöltött, aztán kivette
a golyókat. Magyarázott, célzott, és vállához szorította az
acélos fényű puszka agyát.

– Ez elől próbáljon menekülni a vad. Meglátom,
hogy néz szembe vele a vaddisznó s hogyan cselezi ki a
róka!

Nem akart napirendre térni új fegyverének dicsérete
fölött.

– Csak a biztos halált ismeri! Úgy bizony, barát-
tocskám!

A házigazda is kezébe vette a fegyvert, megnézte,
eléggé futólag, felületesen.

– Praktikus, a fenébe is. Valóban praktikus.

– Ugye? – A vendég elvárta volna, hogy Mártonffy
dicséretet zengjen.

– Mennyit adtál érte?

A cimbora feketére festett, kacskaringós bajusza alatt
jelentőségteljes mosoly derült:

– Kaptam, kérlek, kaptam.

– Úgy? És kitől?

– Teculescu államtitkártól. – S a mosoly egészen
szétterült a bajusza körül. Fejszés ő méltósága szűkebb
társadalmi körben, barátok és sorstársak közt ugyanúgy
megőrizte régi címét, mint a hozzája hasonló különböző
királyi tanácsosok, kamarások, belső titkos tanácsosok és
más régi magas állami funkciók viselői, akikre vala-
mikor egy-egy halvány sugár vetődött a Habsburg-ház
hajdani ragyogásából.

Az államtitkár nevének említésére a házigazda fel-
rántotta a fejét, mintha hirtelen ötlött volna eszébe
valami:

– Az államtitkártól? Nahát, ez igazán nagyszerű!
Ennek örvendek!

– Igen szívélyes ember, régi nevelés, még abból a
fajtából való, tudod, a háború előtti politikai iskola. Kar-
rierje is még a régi időkben gyökerezik...

Mártonffy átvette a szót. Ha már a politika került
szőnyegre, ő azt mindenkinél jobban értette, senki nálá-
nál otthonosabban nem sürgött-forgott ama bizonyos bo-
szorkánykonyhában. Élete régi dicsőségének csúcspontját

a darabontkormány idején történt szereplése jelentette. Sokat és nagy hangon mesélt róla, százszor is hallották tőle a barátai ugyanazokat a történeteket. Akkor még javában járta a bot meg a korbács. Mártonffy fiatal volt, hetyke szolgabírócska, aki csakis tapsolni tudott az erélyes fellépésnek, amelyre már a darabontok hatalomátvétele előtt sor került. Azok voltak a szép idők! Akkor mert volna pisszenni a paraszt! „Mindig az volt az elvem, hogy erős kéz, keményen tartani a gyeplőszárat, mert különben fölbomlik a rend, s a felforgatók aláássák a fennálló társadalmat, Róma elvész s rabigába süllyed!” Most is teljes szenvedéllyel vetette magát politikai nézeteinek taglalásába:

– Én mindig azt mondtam, ki kell építeni a kapcsolatokat! Mindent meg kell tenni, hogy a földek szétosztásával elszenvedett sérelem orvoslást nyerjen! Én csak helyeselni tudom, ha egy ilyen Teculescu...

Fejszés már nem mosolygott. Maga elé merengett. Úgy mondta, mintha maga sem figyelne a saját szavaira:

– Nono, kérek. Messzemenő következtetéseket azért mégsem szabad levonni. Túlságosan korai volna.

A házigazda hevesen gesztikulált:

– Az út, amelyen elindultatok, helyes volt! Teljes mértékben kielégítő volt az a csucsai paktum! A föld, az... Ha a paktum érvényben marad, talán ma én sem volnék kénytelen nézni, hogy a paraszt miként akassza ekéjét abba a földbe, ahol a Mártonffyak ősi...

– Kérek, de kérek! Tartózkodjunk a túlzásoktól!

– Na és az optáns-ügy?

– Arról, sajnos, még nem nyilatkozhatom.

– A legnagyobb igazságtalanság volna, hogy a gazdátlanul nem maradt birtokok tulajdonosai hátrányt szenvedjenek azokkal szemben, akik idejében megléptek a süllyedő hajóról. Történelmi igazságtalanság volna! – kiáltotta szenvedéllyel az utolsó mondatot.

Meggyújtotta ismét a pálinkát. Aztán töltött. Felhajtották.

– Persze, ma már a politika is más módszerekkel folyik...

– Igen, a módszerekre vigyázni kell – jelentette ki semmitmondó hangon Fejszés ő méltósága. Nagyot só-

hajtott. Semmi kedve se volt belebonyolódni holmi értelmetlen vitába ezzel a begyepesedett vidéki alakkal.

Junca főszolgabíró ez alkalommal is távol maradt. Lehet, hogy épp Fejszéssel nem óhajtott találkozni. Vagy talán Junca Dănilă távolmaradása mögött is valami politikai rothadvány bűzlik – vélte Mártonffy. Mert a politikában mindig bűzlik valami. Ezt igen jól tudta...

Úgy tett azonban, mintha nem venné tudomásul a főszolgabíró hiányzását. Nem szólt róla, nem érdeklődött. Csak magában méltatlankodott, s mindenféle kínzó gondolatok kóvályogtak a fejében. Hátha ismét a megmaradt birtoka ellen készül valami?

– Az optáns-ügy előbb-utóbb dűlőre jut – jegyezte meg Fejszés, és szépen pödört bajuszán óvatosan simított egyet.

Mártonffy karjával súlykolta a levegőt:

– De az nem elég! Nem elég! Mi lesz az én földjeimmel?!

Fejszés Mártonffy szemében a jövő emberének látzott. Azok közé tartozott, akiket annak idején, nyolckilenc esztendeje, nem érintett közvetlenül a csúcsai paktum nyomán viharzó fölháborodás sem, mely hangot kapott egynémely mosdatlan szájú sajtóorgánumban is. Mielőtt a botrány kirobbant volna, Mártonffy és köre már régóta suttogva adogatta a hírt szájról szájra a fehérasztal fölött: „Ez igen! Ügyes sakkhúzás volt! Sebesi Pistától hallottam, aki pedig jelen volt a tárgyaláson, hogy Averescuék engedményeket tettek a birtokreform kérdésében is. Megígérték a sérelmek revízióját. Új törvény! Vissza az egész!”

A házigazda merev tekintettel, hosszasan nézett Fejszés arcába egy újabb pohár elkoccintása közben. Ennek könnyű – gondolta. Ez részvényekbe fektette a vagyonát. Gyárakban, bankokban lapul a tőkéje. Őt a föld nem érdekli. Nyilván, innen a kapcsolata Teculescuval is. Azt is ragyogóan kifundálta a betyár, hogy megszervezze azt a bizonyos kisebbségi jogvédelmi irodát. Könnyű neki, parlamenti képviselő, sőt már a szenátori jelöléséről is suttognak jól értesült körökben. Összeköttetések Bukarestben, ajándékozások, ez a pompás vadászfegyver! Ej, kéz kezet mos! Íme a dolgok fífikája, miközben az ő

földjeinek java részét szétkapkodták. Módos parasztok vásárolták föl az egykori Mártonffy-birtokot. A szegények meg zúgolódnak, lázadoznak. A napszámos nem akar dolgozni; a földek eltemetik a gazdájukat... Így érezte Mártonffy, és kifejezéstelen tekintettel tűnődött el Fejszés méltóságos úr arckifejezésén. És hogy mindezért kicsinyes bosszút álljon rajta, ismét kezébe vette az ajándékba kapott puskát, megforgatta, s megcsattintotta a závarzatát:

– Azért én nem hurcolnám magammal ezt a fegyvert. Túl nehéz. Ha napestig a válladon hordozod, éjszaka aztán nyújtózkodhatsz a fáradtságtól. A fenébe is. Az én jó öreg drótosomat nem adnám érte!

S a falhoz simuló vörös posztótlábról leakasztotta saját, öreg régi fegyverét. Hű, ha elgondolja, hogy mennyi kellemes napnak volt a tanúja ez a viharvert puska! Egyszer a görgényi hegyekben is vadászott vele, amikor arról volt szó, hogy odalátogat a trónörökös. Öfensége azonban, akadályoztatása miatt, nem vehetett részt a vadászaton. Mártonffy, amikor eldőrdült Szarajevóban a világot lángba borító végzetes lövés, erősen sajnálta, hogy nem mondhatta el barátainak a trón néhai várományosáról: „Milyen kár, mekkora fájdalom! Ki gondolta volna, amikor együtt vadásztunk, hogy ez lesz a sorsa. Micsoda gyász!”

– Ez biztos szerszám! Régi, de jó! – dicsérte puskáját Fejszés bosszantására.

Az ablakhoz sietett, és kinézett az udvarra, le az utcára, lábujjhegyre emelkedve, hogy jobban lásson. Mi ördög s pokol történt azokkal a hajtókkal? És miért késik Dudás Feri? Hiszen már sötétben, lámpavilágnál jelentkezniük kellett volna a ház uránál, hogy megadja utasításait a hajtóvadászatra?! A mai nap rosszul kezdődik. Junca elmaradását kihívásnak érezte, erősen fúrta a bégét a főszolgabíró eljárása. Hiszen határozottan megígérte! Vagy az új jegyző intrikált volna valamit?

Rosszul indult a mai nap...

A sok baljóslatú jel közepette némi vigasztalást jelentett számára Deák óvatos suttogása. Mialatt Erzsike az asztalt szedte le és a kenyér- meg kolbászhejakat gyűjtötte össze, Deák Attila, kihasználva a pillanatot,

amikor Fejszés a leánynak bókolgatott, alig hallhatóan pusmogta a házigazda fülébe:

- Hát drága öregem, semmi baj! Semmi baj!
- No? Mit intéztél a banknál?
- Szorítják őket is. De egy heti haladékot sikerült...

Mártonffy homloka alatt a busa, ő sz szemöldök össze-rándult.

– De honnan az ördögből kerítünk annyi pénzt egy hét alatt? Ott egye meg a fene! Majd lesz valahogy. – S gyorsan a pohara után nyúlt, nehogy Fejszés megszéljen valamit.

– Igyunk, barátaim, igyunk! A hajtók azonnal itt lesznek, hogy a penész essék beléjük. Elaludtak.

Az országgyűlési képviselő, mindegyre bajuszához nyúlálva, más témába kezdett. A két szürkét dicsérte, amelyek idáig röpítették ő ket a pályaudvarról. Persze, a vonat késett, a nagy éjszakai hófúvás néhol eltorlaszolta a vasutat.

– Egészen regényes az ilyen kis kiruccanás – nevette Fejszés.

*

Dudás Ferenc, a szolga, aki amolyan intézőféle is volt, gyanút fogott, hogy egyet sem látott a hajtók közül. Ő járta végig a tegnap este a falut, s bezörgetett Táti Mártonhoz a faluvégen, be Farkasékhoz, majd Dumitriu Ioan családjához és Muntyánékhoz. Mindegyikük célozgatott a zord időjárásra, de aztán félszájjal mégis ígéretet tettek.

Hanem az az ígéret, ahogy most visszaemlékszik, inkább vonakodás volt...

Amikor Mártonffy kiküldte a leányát Dudásért, hogy nyomban induljon s szedje össze a hajtókat, a szolga keserveset sóhajtott, és lassan megsodort egy cigarettát. Végül fejébe nyomta kopott báránybőr kucsmáját, s talpa alá vette a falut. Le az alszeg felé igyekezett,

Máthéék kapuja körül szokatlan mozgást észlelt, ki-bejártak az emberek, sűrögtek-forogtak, de mivel sem a házon nem látott fekete zászlót lobogni, sem a harangozó nem kondított szaggatót ma reggel, továbbment.

Inkább azt számolgatta magában, mi baja történhetik neki, ha a hajtók megmakacsolják magukat.

Sokat forgolódott az emberek közt, tisztában volt a hangulattal. Szidták az urat az elmaradt napszámokért, akár isten csapását, olykor még őt is megtámadták, s szerencse, hogy tettelegességre nem került sor; különösen Covrig Aurel, a Mihai fia tüzelt erősen:

– Mondd meg az uradnak, Dudás, hogy kolbászt töltnünk belőle, ha nem fizet. Mit képzelsz? Ingyen dolgozunk neki?

Nehéz gondok felhője ülte meg a Dudás Ferenc homlokát. Kucsáját néha hátratolta, majd pár lépés után ismét előre. Cseres Györgyöt pillantotta meg távolabb, a falu egyik módos gazdáját, aki nemrég akasztotta össze a tengelyt Sárosi Jóskával egy darab földért, amit Sárosi nagy titokban elűtött a kezéről. Cseres a földet az egyik falubelitől akarta megvásárolni. Az is a Mártonffy-birtokból szakadt ki...

No lám, Cseres is Máthéék felé szaporázott. Tőle megkérdezhetné volna, hogy mi történt, miért a nagy forgalom a ház előtt.

Hiába, a gazdagnak a járása is más: peckesen lépeget s aprókat, nehogy meghajoljon a dereka járás közben.

Egyébként, ahogy elhagyta a Máthéék házának környékét, semmi mozgást nem talált az utcán, még madarak sem röpködtek a levegőben. Kihalt, élettelen világ ölelte körül, s mindez fokozta a szorongását.

Tátiéknál olyan meglepetés várta, amire igazán nem számított. A kapu zárva volt, hiába zörgetett. Nyújtotta a nyakát, kémlelgetett a kapu mellett. Aztán újra rázta, zörgette a kilincset, s egyre erősebben kiabált:

– Mi az isten? Tán elköltöztek innét?

Már a kerítést kerülgette. Bentről a házból, az ablak mögül jól látszik, hogy a kucsója csúcsa miként úszik el a korlát felső deszkája fölött, mintha vízben lebegne. Alkalmas helyet keresett, ahol átvetheti magát a korláton. Tátiné, a vértelen ajkú, fehér asszony az ablak jégfüggönye mögül leste a mozgást. Mindnyájan hallották a kapuzörgést, hiszen akár a halottakat is fölriaszthatta volna, olyan buzgalommal rázta Dudás a kilincset.

– Mégis ki kéne nézned – súgta az urának Tátiné.

– Olyan isten nincs! Megegyeztünk Covrigékkal.
Nem megyünk!

– Eredj ki, s mondd meg kereken, hogy nem mész.

A férfi vitatkozott:

– Hogyne. Hogy délután már nyakamon legyenek a csendőrök.

Ekkor az asszony két szétespedt, nagy férfikezet látott a kerítés deszkájába kapaszkodni. A lélegzetét is visszafojtotta, úgy figyelte. Táti nyugodtan felállt a csepepes mellől, s bezárta az ajtót.

– Mászkálhat. Kapaszkodhat. Ide bé nem teszi Dudás a lábát!

Igen ám, de most a nehéz férfitest a kerítésen túl a magasba lendült; egy pillanat, s máris átdobja magát. Bent, az ablak mögött izguló Tátiné gyér szemöldöke összerándult. A deszka megreccsent és leszakadt, az ugrásra feszülő test pedig visszatántorodott.

Az asszony sápadt arcát előntötte a vér. Fölpattant a kanapéról, elrántotta a riglit az ajtó zárján, s forgószélként perdült ki az udvarra:

– Hogy a pokolvar a kezedet, te elátalkodott! Letörted a kerítésünket! Ki csináltatja meg?

A maga előidézte helyzet Dudást is meglepte. Nem várta meg az utána küldött újabb átokáradatot: gyorsan elinált a kapu elől.

Hanem az asszony most már nem hagyta annyiba. Az urának támadt, kék szeme villant:

– Most mi lesz a kerítéssel? Te nagyokos? Inkább mentél volna el hajtani! Mit képzelsz, ha attól a kicsitől is elesünk, amit így télidőben a vadászat hoz, mi lesz velünk?

A deszkából összeeszkábált alacsony ágy sarkában, foszladozó pokrócok közt egy sovány, nagyszemű gyermek kuporgott.

– Majd megszegzem később – mondta a férfi.

– De mért nem mentél hajtani?

– Fizessen az úr! Adja meg a napszámot, majd azután!

– De mért zártad bé a kaput?

– Hallgass már, mondom.

Tudta ő , hogy a felesége előbb-utóbb ellene fordul. Éppen azért nem is szólt neki a dolgok állásáról. Késő este, amikor hazajött, csak annyit mondott vetkőzés közben: „Reggel a kaput bé kell zárni. Ha keresnek az uraságtól, nem vagyok itthon! Hajtani hívtak, de a nagy-nyavalya! Ők csak vadászgatnak, pufogatnak, s mi úszunk a derékig érő hóban, fizetség pedig semmi!”

Ami azt illeti, Táti maga is nehezen határozta el magát erre a lépésre. Covrig egész este magyarázott neki, próbálta rávenni, hogy tagadják meg a hajtást. Végül kezet adott rá ő is meg Farkas is. De aztán Tátinak egész éjszaka fúrta az oldalát, hogy ellenszegül az úrnak.

Farkas Imre azok közé tartozott, akik leginkább ismerték a mezők és erdők minden zegét-zugát. Sok-sok esztendeje járta a havast, erdőléssel foglalkozott, de idén már hetekkel ezelőtt hazaereszkedett. Nem volt munka a havason. A kereskedők, akik pár éve még egész falvak lakosságát hajtották föl fadónteni, idén hamar szélnek eresztették a munkásokat.

Imrének is jó néhány napszámmal tartozott Mártonffy úr, még a nyártól fogva. Míg a férfi az erdők fáival küszködött, felesége, egy immár ráncosodó, élénk fekete szemű asszony, doroszolni, aztán meg gyomlálni és aratni járt a nagyságos úrékhoz.

Imre, ahogy lefelé haladtában megpillantotta Dudást, nyomban vállára kanyarította az ujjasát, amelyből elé-fehérlett a könyöke, aztán kiállt a kapu elé a hídra, s nézdelődött. Nem olyan ember volt, mint Táti, nem rejtőzött el a falak közé. Álldogált kitartóan, s várta, mi lesz az eredménye Dudás útjának. Amikor pedig látta, hogy a szolga dolgavégezetlen visszatért, szinte elkacagta magát torzonborz bajusza alatt. Még ő szólt reá, jó mesz-sziről:

– Nahát mi van, Dudás?

A szolga mérges volt:

– Szedd a lábad s gyere!

– De a lábaim nem akarnak engedelmeskedni. Isten látja lelkemet, én mennék – kacagott. – Tiszta szíveimből mennék. Hát hogyne! Hadd szerezzek egy kellemes napot az úrnak. De a lábaim, tudod, ezek a makacs disznók, fölmondták az engedelmisséget.

Dudás dühös volt. Olyan szúrósan pillantgatott Farkasra, mintha öltre készülné menni vele. Ott topogott az utca közepén, otromba nagy csizmái belesüppedtek a hóba.

– Bezzeg, mikor a feleséged egy kupa lisztért vagy egy karéj kenyérért szalad az udvarba, akkor nem mondja föl a lába a szolgálatot!

Imre szeme sötéten elborult.

Hej, tudja ő, mit jelent megalázkodni, koldulni, könyörögni azért a kupa lisztért! Három nevetlen gyermeke volt a házban, egyik az ötödik osztályba járt, s a tanító is mindegyre gyötörte a hiányzásokért. Pénzbüntetéssel, adószedővel meg csendőrrel fenyegetőzött...

Egy hang szólalt meg kicsit messzebből, talán a harmadik szomszédból:

– Mindig azzal a kupa liszttel szúrjátok ki a szegényember szemit. De a napszámmal adós marad a gazdád! Nekem vagy háromszáz lejjel tartozik. Megmondhatod neki, Dudás, Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen.

A férfi megzavarodva pillogott a hang irányába, aztán elkapta a szemét. Covrig Aurel feje bukkant föl a kapu sarkánál. Ő onnan figyelte az utca reggeli életét s leste kíváncsian Dudás útjának az eredményét.

Úgy látszik, a cimborák állják a szavukat!

Farkas visszafelelt:

– Nyár óta ígéretik, hogy fizetni fognak.

Dudás káromkodott, kucsmáját előrelökte, kiköpött, s valami affélét morgott a foga közt, hogy:

– Majd kerül orvosra a te lábad makacosságának is, Farkas Imre! Majd... Hogy a görcs rángassa ki a lábadat tőből! S őrzöd majd te is a Krisztus koporsóját, Covrig!...

Közben odahaza, a kis rosszul fűtött konyhában a Tátiné nyelvén egyre csípősebb lett a szó:

– Azt hiszed, el lehet bújni? Tudom én, hogy kik biztattak fel téged.

– Hallgass! Semmi közöd hozzá!

– De ha bajba kerülsz, a barátaid nem rántanak ki a csávából.

Táti próbált fölényes lenni, csak legyintett az asszony szavaira:

– Hát muszáj nekem hajtani menni? Ki parancsolja? Hátha beteg lennék? Hátha meghaltam volna? Tán kikaparnának a föld alól?

Felesége nyugtalanul sürgött-forgott, s valamit kelepelt magában, Táti nem értette. Csak akkor neszent föl, amikor berzenkedő élettársa a tiszteletes urat kezdte emlegetni:

– Neked könnyen jár a szád. De ha édesapámat kiteszik a harangozóságból, akkor majd nem vetsz egy falat puliszkát az öregnek! Neked sincs! Akinek üres a hombárja, ne ugráljon.

A harangozóság! Ó, hogy mi meg nem fordul a felesége fejében!?

– Miért tennék ki apádat? Sze ő keme, mióta az eszemet tudom, mindig a harangkötelet rángatta! Mi köze apádnak hozzá, hogy megyek hajtani vagy nem?

Az asszony azzal a keskeny, vértelen szájával tovább perelt:

– Az úrnak egy szavába kerül...

– Nem úgy van az! Hát a presbitérium?

– Cserestől várnád, hogy ellene szóljon a papnak?

Csakugyan, ha számolni kezdi, kik is a tagjai a presbitériumnak, mind olyan emberek, hogy menten rábólintanak a pap szavára. A pap meg a Mártonffy úréra...

Lám, mennyit forgolódott az ágyban az elmúlt viharos éjszaka, gondolt ő mindenfélére, meghányta-vetette az ellenszegülés következményeit, csak épp az apósa meg a harangozóság nem jutott az eszébe...

– Legalább azt a kerítést szegezd vissza, ha már gyűjtve gyűjtöd a bajt a fejünkre. Hogy az isten világosítaná meg azt a nagy elmédet! Mások felbízattak, s mi isszuk meg a levét.

Tátit a felesége érvei és folytonos duruzsolása jócskán megzavarták. S ráadásul az asszony még ezt is kibökte:

– Cseresnél kovártéjodik az adószedő is...

A célzás elég volt, Tátinak máris megvizsktetett a bőre. Hogy még az adószedő is zaklatni kezdje a tavalyi hátralékért! Ki kell szaladni ebből a nyomorult világból! Legjobb, ha veszi a kötelet, és felakasztja magát!

Nem volt nyugta. Magára rángatta az ujjast, s kifelé indult. A fene törődik ilyenkor holmi leszakadt deszkával. Hajtotta a nyugtalanság be a faluba, emberek közé...

Covrig kibújt leshelyéről a kapu zábéja mögül, s nyíltan, egyenesen Farkashoz lépdelt. Beszélgettek, néztek az utcán le is, fel is, figyelték az éledező falut.

Dudás már jó ideje taposta nagy csizmáival a havat. A szél befújta az úttestet, s azóta kevés szán haladt végig a házak közt; még nem rokkant meg a hó.

Itt-ott verébcapat lepte el az elhullajtott trágyát. Mohón lakmározta, szökdécseltek a borzasan didergő madárkák, mintha a lábukat melegítenék. Egy-egy hegyes sisakú pacsirta is vegyült közéjük; serényen szedegettek.

Dudás úgy érezte, hogy rémek támadnak a háta mögött a semmiből, s ő t üldözik. Mind fürgébben igyekezett. Még hangokat is hallott, tisztán, érthetően. Mártonffy úr, a gazdája reccsentését: „Te is csak olyan vagy, mint a többi! A társaid! Téged is vasra kéne verni! Le a nadrágot! Deresre! Hadd suhintson a vessző! Számold! Huszonegy, huszonkettő, huszonöt! Ej, de kár, hogy kiment a divatból!”

Ami azt illeti, neki is lett volna mit sérelmeznie! Évi bérének csak a töredékét, egész kis hányadát fizette meg az úr. Hol egy húszast, hol egy-két lejt, mikor mennyit, de alig többet... Ő meg, az ostoba, még a bokáját is összeveri előtte, illedelmesen hajlong, s úgy köszöni meg a könyöradományt. A jogos pénze helyett...

Mikor kapja meg végre a bentrekedt bérét? Nem is számolja össze, mennyivel tartozik neki Mártonffy nagyságos úr, mert ha számolni kezdene, előttené a keserűség, és – végül elnászpángolná a feleségét. Ismeri ő magát.

Dudás serénykedésének mégis mutatkozott némi eredménye.

Jó félórát álldogált már a kapuban Farkas és Covrig, mikor egyszer csak kisebb csoport tűnt föl kissé lennebb, az utcakanyarban. Négyen-ötön gyalogoltak Dudás mellett, köztük az öreg harangozó, láthatólag kínosan vonszolva hüléses lábát. Bakancsára hatalmas posztópampót húzott, s csoszogott a havas úton.

Táti Marci is ott gyalogolt a közelükben, kihúzódva az utca szélére, azt a látszatot keltve, hogy nem hozzánk tartozik. Fejét lehorgasztotta, kezét hátrattette, s úgy ballagott. Mintha nem bírná kiegyenesíteni a derekát. Nem nézett Farkasék felé, a belső házsorokon legeltette tétovázó, röstelkedő tekintetét.

A szolga hol hátramaradt, hol előreszaladt, és buzgó integetéssel biztatta a gyalogjárókat, hogy siessenek.

Covrig szeme elborult a látványra, s már messziről rákiáltott Tátira:

– Mi az, Marci? Te volnál az?

Táti ijedten kapta feléjük elkalandozó tekintetét:

– Mi az, na? Tán az utcára sem szabad kijönni? – kérdezte.

– Úgy látom, mégis velük tartasz.

Marci úgy nézett körül, mint aki csak most eszmél rá, hogy hol is van tulajdonképpen. Hamar fölhalálta magát, különösen hogy Farkas Imre orra alatt észrevette a füstölgő cigarettát:

– Eppen titeket kereslek, hogy kérjek egy sodorintást...

Melléjük lépett, olyan magabiztos, öntelt mozdulattal, mintha nem is ő gyalogolt volna imént a Dudás csoportjában. Covrig előhúzta a pléhtárcáját, és odanyújtotta neki.

A csoport elhaladt előttük. De a vén harangozó, megneszelve veje lemaradását, hirtelen a derekához kapott, és feljajdult. Keservesen káromkodott. Nem, nem bírja már a járást. Alig viszik föl nyilalló lábai a torony grádi-csain is.

Oldalogva visszahúzódott, s kikötött a veje oldalán:

– Nekem is adhatnátok egy füstrevalót...

Dudás csakhogy meg nem pukkadt mérgében. Megállt, tapodott, s fenyegetőzve odakiabált a lemaradóknak. Azok már beszédbe is elegyedtek Farkassal meg Covriggal, s fülük botját sem mozdították.

S míg Dudás, pulykavörösen a tehetetlen indulattól, a lemaradó harangozónak kiabált, elszéledt a többi is. Egyikük meggyorsította a lépteit, s szinte szaladt az utcán,

hogy azt már utolérni reménytelen próbálkozás lett volna, a társa meg nagy óvatosan beosont az egyik közeli kapun, ahol – szerencséjére – éppen a nagynénje lakott.

Csak egyetlen vékony-szál legényke maradt az utca közepén, Dudásra várakozva. A fiú nyeszlett volt és éretlen; ügyet se vetettek reá. Persze, nem tudták róla, hogy a Dudás hajdon sorba serdülő leányát kerülgeti, s most rettentő zavarba került, égett a bőre, bár még jobban égett a jég a talpa alatt! Nem szeretett volna tengelyt akasztani a leányka apjával, de azt sem akarta, hogy Covrig vagy Farkas gané embernek tartsák vagy épp elkapják a nyakát valahol a sötétben.

Zavarát Dudás fújta el, amikor dühében tehetetlen ráripakodott:

– Eredj te is az anyádba! Mit kezdjek veled, te taknyos?! Tűnj el, de gyorsan, mert megfájdul a szemem, ha látlak!

A legényke fülig vörösödött a megalázó szavaktól, s eloldalgott.

Az öreg harangozó tüzet kért, s olyan közel dugta reszkető fejét Farkas cigarettájához, hogy a füst a szemébe szivárgott. Az öreg köhécselt néhányat, majd azt mondta:

– Gondoltam, elnézek Máthéékhoz. Hallottátok?

– Ott kucorog mellette a Szabó Pista bá fia – jegyezte meg Táti, aki bár tegnap este óta nem dugta ki az orrát a házból, mégis mindent tudott.

A harangozó fújta a magáét:

– Hát nem elcsípett az utcán ez a Dudás, hogy siessek, hajtókra van szüksége az úrnak. Hogy éppen én? Hát tudok én úsztatni a lábammal ebben a mélységes nagy hóban? Szó sem lehet róla, hogy hajtani menjek. Neki is megmondtam. Osztán együtt folytattuk az utat. Máthéhez indultam, nem hajtani.

Senki sem törődött a mentegetőzésével.

A vénember cigarettája alighogy tüzet fogott, nyomban ki is aludt.

– Ha valakinek hült szája van, legjobban ha nem tesz szivarat beléje!

– Mit beszélsz, te? Na, adjatok egy kis parazsat... Meg kell annak gyulladni. Ehol egy finánc! Ejisze,

nem a boltban vásároltad ezt a dohányt, Covrig? Aligha látta ezt finánc szeme!

– Szívja, s ne firtassa. Örvendjen, hogy füstölhet.

– Nem is azért mondom. De az a Máthé... Ki tudja? Hátha ütött annak is az utolsó órája. Meghal, aztán szagatni kell, s ha keresik a harangozót, sehol. Nem igaz? Nem lehet itthagyni a falut éppen most, amikor Máthé a halállal viaskodik.

– Tán biza nem akar ökeme hátat fordítani ennek a bús világnak?

– Szabó Pista fia van mellette. A doktor... – magyarázta a harangozó. – De mit tudhat egy olyan tejfölöszzájú kölyök?

Innen is, onnan is gombolyodott a szavak fonala.

– Sok iskolát járatott vele az apja...

Egyikőjük arról mesélt, hogy Szabó Mátyás szerszámai, amelyekkel a beteg torkát nézegeti meg ezt-azt, olyan fényesek, mint a kifényesített tükör. Igaz, még újak, majd belepi azokat is a rozsdá! A másik azt gyanította, hogy Szabó Mátyás kezére játszik a patikusnak, azért írja a sok drága orvosságot, de hát a szegény ember miből fizesse meg?...

Mire a téli reggel fényei teljesen elöntötték aombokat, még jobban megelevenedett a falu. Főleg a Máthéért szerencsétlenség érdekelte az embereket, szaladgáltak az utcán le, fel; később meg a Dudás nyomában szivárogtak ki a férfiak, s csoportokba verődve osztották a világ sorsát...

Nem sokkal Dudás dicstelen elvonulása után, útnak eredt Radu Silvestru ügyvéd úr is. Bundával bélelt nagykabát melegítette egyébként vékony dongáit, s úgy lesett ki a gallérja mögül, mint aki elvárja, hogy előre köszönjenek neki. Nohiszen, a köszönésben nem is volt semmi hiba. Óvatos ember a paraszt és előrelátó. Hiszen sosem lehet tudni, mikor kerül valaki az ügyvéd markába! Anynyi volt csak a különbség a köszöntések között, hogy akinek már akadt ügyes-bajos dolga az ügyvéddel, az mélyebben emelte meg a kucsmáját, akinek pedig még

nem volt személyes érintkezése vele, az csak épp hogy odabökött a főbelijéhez.

Az ügyvéd útját olykor nehéz sóhajtások kísérték. Bőrükön tanulták meg tisztelni hatalmának erejét. Egy-két sor írás, egy felszólítás valamilyen adósügyben, s máris leszurkolták a százhusz lejt. Hej, sok ember verejtékét és sóhajtását varrták annak a nagykabátnak a bélésébe!